

Ivan Cankar - Šoljica Kafe

Mnogo puta u životu ogrešio sam se o čoveka koga sam voleo. Takav greh je kao greh protiv Svetog Duha: ne prašta se ni na ovom ni na onom svetu. Neizbrisiv je, nezaboravan. Kadkad miruje duge godine, kao da se ugasio u srcu, izgubio, utopio u nemirnom životu. Iznenada usred veseljaili noću, kad se uplašen probudiš iz ružnog sna, padne na dušu teško sećanje, zaboli i zapeče tolikom snagom kao da je greh učinjen u tom istom trenutku. Svako drugo sećanje lako je izbrisati kajanjem i blagom mišlju - ali ovo nije moguće izbrisati. Crna mrlja je na srcu i ostaće tu večito.

Čovek bi rado slagao sam sebe: "Ta nije bilo tako! Samo je tvoja nemirna misao od prozračne senke napravila noć! To je bila sitnica, svakidašnja stvar, kakvih se na stotine i hiljade dešava od jutra do mraka!" Uteha je lažna. Greh je greh, pa bio on učinjen jedanput ili hiljadu puta, bio svakidašnji ili nepoznat. Srce nije krivični zakonik da pravi razliku između greške i zločina, između ubistva i umorstva. Srce zna da "podlac ubija pogledom a junak mačem", i pre bi oprostilo maču nego pogledu. Srce nije ni katihizis da pravi razliku između malih i velikih grehova, da ih razlikuje po reči i spoljašnjim znacima. Srce je pravedan i nepogrešivi sudija. Ono sudi grešniku i osudi ga po skrivenom, jedva svesnom pokretu, po trenutnom pogledu koji niko nije primetio, po neizgovorenoj jedva na čelu zapisanoj misli, čak i po koraku, po kucanju, po srkanju čaja. U katihizisu zabeležen je samo mali broj grehova, pa ni ti nisu glavni. Kad bi srce bilo ispovednik - ispoved bi bila duga i strašna!

Oprostiv je onaj greh koji se može rečima iskazati, ispaštanjem izbrisati. Ali težak je i pretežak i krvari do poslednjeg časa onaj greh koji je ostao samo u srcu kao uspomena bez reči i bez oblika. Čovek ga ispoveda jedino samom sebi kad zuri u noć i kad mu je pokrivač na grudima teži od kamena.

"Nisam ni krao, ni ubijao, nisam ni blud provodio; moja duša je čista!" Lažljivče! Zar nisi ljuštio jabuku idući pored gladnoga i pogledao ga bez stida! To je gore nego da si krao, ubijao i blud provodio. Srce, pravedni sudija pre će oprostiti ubici koji je idući na vešala pomilovao dete što plače, nego tebi bezgrešnom! Jer srce ne zna za sitnice ni paragrafe...

Pre petnaest godina došao sam kući i ostao kod kuće tri nedelje. Za sve to vreme bio sam utučen i zlovoljan. Stan nam je bio turoban, u svima nama je bilo čini mi se, nešto teško, odvratno, kao vlažna senka. Prve noći spavao sam u sobi; s vremenom na vreme bih se probudio i video u mraku da je mati ustala iz postelje i sedi za stolom. Sasvim mirno, kao da spava; dlanove je pritiskivala na čelo, belo lice joj se sijalo, iako je prozor bio zastrt i napolu nije bilo ni meseca ni zvezda. Pažljivo sam oslušnuo i razaznao da to nije disanje u snu, nego mukom prigušeno jecanje. Pokrio sam se preko glave; ali kroz pokrivač pa čak i u snu, čuo sam njeno jecanje.

Preselio sam se pod krov, na seno. U to svoje prebivalište peo sam se strmim, polomljenim stepenicama, koje su ličile na lestvice. Namestio sam sebi postelju u senu, a pored vrata stavio sam sto. Vidik mi je bio siv, razriven zid. Zlovoljan, utučen, pun crnih briga pisao sam tada prve svoje ljubavne priče. Silom sam svoje misli odvodio na bele drumove, na cvetne livade i mirisna polja, samo da ne bih video sebe i svoj život.

Jednom sam pozeleo crnu kafu. Ne znam kako mi je to palo na pamet, pozeleo sam je. Možda samo zato što sam znao da u kući nemamo ni hleba, a kamoli kafe. Čovek je u svojoj uobrazilji zao i nemilosrdan. Mati me je pogledala velikim, uplašenim pogledom i nije ništa odgovorila. Pust i zovoljan, bez reči i pozdrava vratio sam se pod krov da bih pisao o tome kako su se voleli Milan i Breda i kako su oboje bili plemeniti, srećni i veseli. "Ruku pod ruku, oboje mladi, jutarnjim suncem obasjani, rosom umiveni..." Čuo sam tihe korake na stepenicama. Došla je mati; pela se polalko i pažljivo, u ruci je nosila šoljicu kafe. Sad se sećam da još nikad nije bila tako lepa kao u tom trenutku. Kroz vrata je koso sjao zrak podnevnog sunca, pravo majci u oči; bile su krupnije i bistrije, sva nebeska svetlost sjala je iz njih, sva nebeska blagost i ljubav. Usne su se osmehivale kao u deteta koje donosi radostan dar. Ja sam se osvrnuo i rekao zlobnim glasom: "Ostavite me na miru!... Sad mi ne treba!" Još nije bila na vrhu stepenica; video sam je samo do pojasa. Kada je čula moje reči, nije se ni pomakla; samo je ruka, koja je držala šoljicu zadrhtala. Gledala me je uplašeno, svetlost u očima je umirala. Od stida mi krv udari u obraze, pođoh prema njoj brzim korakom. "Dajte, majko!" Bilo je dockan; svetlosti više nije bilo u njenim očima, niti osmeha na njenim usnama. Popio sam kafu i tešio sam se: "Večeras ću joj reći onu reč, onu dobru reč koju je očekivala njena ljubav..."

Nisam joj rekao ni uveče, ni drugog dana, pa ni na rastanku.. Tri ili četiri godine docnije u tuđini, tuđa žena donela mi je kafu u sobu. Pretrnuo sam tada, zbolelo me u srcu tako silno da mi je došlo da vrisnem od bola. JER SRCE JE PRAVEDAN SUDIJA I NE ZNA ZA SITNICE...

Ivan Cankar
1910